

РОЗДІЛ

1

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378.147.091.33-027.22:[37.091.12.011.3-051:62/64

Белан Т.Г., Бобильова М.В.

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкрито суть понять «ціннісні орієнтації» та «професійно-ціннісні орієнтації». Визначено професійно-ціннісні орієнтації майбутнього вчителя технологій як систему особистісно-педагогічних цінностей, які характеризують його ставлення до педагогічної діяльності. Виокремлено професійно-ціннісні орієнтації майбутніх учителів технологій. Доведено, що педагогічна практика відіграє важливу роль у формуванні професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів технологій. Детально описані основні завдання, які ставляться перед студентами на період проходження педагогічної практики.

Ключові слова: педагогічна практика, цінність, ціннісні орієнтації, професійно-ціннісні орієнтації.

Постановка проблеми. Перетворення цінностей соціуму в цінності особистості майбутнього вчителя відбувається під час навчання в педагогічному навчальному закладі. Проблема формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів є важливою соціально-педагогічною проблемою, так як система ціннісних орієнтацій розглядається у психолого-педагогічній літературі як важливий компонент професійної підготовки. У процесі формування ціннісних орієнтацій студенти здійснюють вибір цінностей, які важливі для майбутньої педагогічної діяльності та для життєдіяльності в цілому. Дослідження проблеми професійних ціннісних орієнтацій допоможе розкрити механізми впливу на становлення майбутніх учителів і адаптуватись їм до майбутньої педагогічної діяльності, особливо під час проходження педагогічної практики. Формування професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій майбутніх учителів технологій, особливо під час педагогічної практики, – одна з актуальних проблем, що потребують вирішення в сучасних умовах реформування освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням змісту ціннісних орієнтацій майбутніх учителів технологій присвячено роботи Білоножко Н., Савченко Н., Горохова Т., Мурзіна О. Особливості та проблеми формування професійно-

ціннісних орієнтацій майбутніх учителів досліджували Федух І., Сластенин В., Ісаєв, І. Печерська Г., Шиянов Є., Шемигон Н., Паскар В., Кондратенко Г., Мельник О.

Формулювання мети статті. Мета даної статті – розкрити суть поняття «професійно-ціннісні орієнтації» та визначити роль педагогічної практики у формуванні професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Специфічною рисою ціннісного світу вчителя як професіонала є його ціннісні орієнтації, які характеризуються професійною спрямованістю. Для професійного становлення і подальшого професійного зростання вчителя необхідна певна система професійно-ціннісних орієнтацій. Тому важливим завданням сучасної вищої педагогічної освіти є формування системи професійно-ціннісних орієнтацій студентів під час навчання, а особливо в процесі педагогічної практики. Сформовані професійно-ціннісні орієнтації збагатять внутрішній світ майбутніх учителів, розширять кругозір, підвищать професійний рівень.

Ціннісні орієнтації і професійно-ціннісні орієнтації майбутніх учителів та їх формування – це проблема, яка досліджується у психолого-педагогічній літературі. Проблема формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів технологій у процесі педагогічної практики не знайшла широкого відображення в наукових дослідженнях.

У педагогічному словнику ціннісні орієнтації розглядаються як вибіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, зорієнтована на певний аспект соціальних цінностей [1, с. 357].

Федух І. цінності характеризує як узагальнені уявлення, які виступають у якості ідеалів, стереотипів суспільної та індивідуальної свідомості, що функціонують як ідеальні критерії оцінки й орієнтації особистості і суспільства, а суть поняття «ціннісні орієнтації» розуміє як стратегічні життєві цілі та загальні світоглядні орієнтири, що формуються на базі співвіднесення особистісного досвіду з поширеними у соціумі зразками культури. Науковець розглядає ціннісні орієнтації з точки зору психології. Він вважає, що ціннісні орієнтації є компонентом структури ставлень особистості до власного життєвого досвіду та до вирішення важливих життєвих питань, тобто через ціннісні орієнтації, які відображає життєвий досвід, накопичений особистістю в індивідуальному розвитку та являє собою серцевину свідомості, з огляду на яку особистістю приймаються рішення щодо важливих життєвих питань. У ціннісних орієнтаціях виражається стійке, соціально-зумовлене, вибіркоче ставлення особистості до сукупності матеріальних і духовних суспільних благ та ідеалів [6, с. 2].

Професійно-ціннісні орієнтації Шемигон Н. визначає як систему стійких відношень учителя до педагогічної діяльності, що формуються на основі усвідомлених педагогічних цінностей і втілюються в професійній діяльності, визначаючи її змістове наповнення і шляхи досягнення професійних цілей [7, с. 7].

Під професійними ціннісними орієнтаціями вчителя Печерська Г. розуміє систему професійної спрямованості та ставлення вчителя до педагогічної діяльності та її різних сторін, що відображають змістовну сторону, основу і сутність професійної діяльності. Вони визначають її цілі і засоби, регулюють поведінку особистості у професійній діяльності. На думку науковця особливого значення набувають професійні ціннісні орієнтації вчителя, пов'язані з його ставленням до учнів, до предметів, що викладаються, до педагогічної діяльності [4, с. 254].

Ми під професійно-ціннісними орієнтаціями майбутнього вчителя технологій розуміємо систему його особистісно-педагогічних цінностей, які характеризують його ставлення до педагогічної діяльності, до особистості учня і до колег, що дозволяє майбутньому фахівцю реалізувати себе в педагогічній діяльності і досягти високого рівня професіоналізму. На нашу думку, професійно-ціннісні орієнтації є одним з провідних утворень особистості, що визначають її цілісність, активну соціальну позицію і готовність до майбутньої педагогічної діяльності.

Шемигон Н. встановила, що сформовані професійно-ціннісні орієнтації педагога є одним з найважливіших елементів успішної професійної діяльності, оскільки: стимулюють його професійно-особистісний розвиток, активізуючи внутрішні механізми особистості (потреби, інтереси, мотиви, установки, відношення); відіграють стратегічну роль у поведінці та діяльності, визначають напрями професійної діяльності; коригують діяльність студента за допомогою оцінок, орієнтацій та установок, забезпечуючи взаємозв'язок особистісного й предметного в діяльності на основі особистісної орієнтації [7, с. 7].

У педагогіці професійно-педагогічні цінності вчителя науковці розглядають як цінності, які пов'язані із утвердженням особистістю своєї ролі в соціальному і професійному середовищі (суспільна значущість праці вчителя, престижність педагогічної діяльності, визнання професії найближчим особистим оточенням); цінності, що задовольняють потребу в спілкуванні (спілкування з дітьми, колегами, референтними людьми, переживання дитячої любові і прихильності, обмін духовними цінностями); цінності, що орієнтують на саморозвиток творчої індивідуальності (можливості розвитку професійно-творчих здібностей, залучення до світової культури, заняття улюбленим предметом, постійне самовдосконалення); цінності, що дозволяють здійснити самореалізацію (творчий, варіативний характер праці вчителя, захопливість педагогічною професією, можливість допомоги соціально неблагополучним дітям); цінності, що дають можливість задовольняти прагматичні потреби (оплата праці і тривалість відпустки, кар'єрний ріст) [5, с. 90].

Серед «універсальних» професійно-особистісних цінностей учителя Кондратенко Г. виокремлює людиноцентризм, професіоналізм, духовність, відповідальність (особисту відповідальність за виконання професійних функцій), довіру, комунікативність, творчу активність, саморозвиток, емпатію. Поєднання одних і тих же цінностей різними особистостями створює індивідуалізовану систему професійно-ціннісних орієнтацій, яка включає в себе широкий спектр духовних цінностей, що сприяють засвоєнню професійної діяльності та виявленню себе в ній, моделюють зміст і стиль поведінки [2, с. 155].

У процесі теоретичної фахової і психолого-педагогічної підготовки, а також під час проходження педагогічної практики майбутніми вчителями технологій, на нашу думку, формуються такі професійно-педагогічні цінності: цінність культури праці, цінність технічного спілкування, цінність технічного мислення, технічної уяви, технічної творчості, інтелектуальні цінності, цінність трудової дисципліни, цінність праці, конструктивність педагогічної діяльності, творче використання професійних знань.

Паскар В. виділила умови, які реалізують керування професійними ціннісними орієнтаціями майбутнього вчителя: щира зацікавленість у соціально-професійному житті студента; розуміння ним змісту й сенсу життя; існування в студентів сформованої установки на саморозвиток, самовдосконалення; необхідність обліку впливу різних соціально-психологічних і педагогічних факторів на розвиток особистості майбутнього вчителя [3, с. 92]. Науковець говорить про майбутнього вчителя початкових класів, на наш погляд ці умови також стосуються майбутнього вчителя технологій. На нашу думку, у керуванні і у формуванні професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя технологій відіграє значну роль педагогічна практика.

Одна з цілей педагогічної практики майбутніх учителів технологій – сприяти вихованню професійних і особистісних якостей та формуванню професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців. Реалізація цієї мети забезпечить виконання таких завдань:

- виховання професійно важливих якостей особистості майбутнього вчителя технологій (опора на професійні цінності – цінність культури праці, цінність технічного спілкування, цінність технічного мислення, технічної уяви, технічної творчості);

- виховання стійкої зацікавленості і любові до професії вчителя (опора на педагогічні цінності – ерудованість; перцептивні якості; здатність до розподілення уваги; наполегливість, цілеспрямованість, наявність організаторських умінь; комунікативність; креативність; прагнення поповнювати і оновлювати педагогічні знання; вміння використовувати ТЗН, гностичні якості, педагогічна уява і увага);

- закріплення, поглиблення та збагачення психолого-педагогічних і фахових знань, умінь і навичок у процесі вирішення педагогічних завдань та конкретних педагогічних ситуацій;

- формування гуманного, творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності (опора на загальнолюдські цінності – доброта, милосердя, почуття гідності та честі, шляхетність, повага до старшого покоління, національний дух, любов до Батьківщини, патріотизм, інтелігентність, справедливість);

- надання допомоги загальноосвітнім навчальним закладам щодо трудового навчання і виховання учнів.

На наш погляд, під час педагогічної практики студенти удосконалять необхідні теоретичні знання, запозичать досвід у досвідчених учителів, навчатися спостерігати за віковими та індивідуальними особливостями учнів, запозичать досвід у спілкуванні з учнями та вчителями, розпочнуть виробляти свій стиль навчання і виховання учнів і т.п. Все це сприяє підготовці вчителя, який володіє досконало мистецтвом навчання і виховання підростаючого покоління, зближенню його з майбутньою спеціальністю, залученню до цінностей педагогічної професії.

Висновки. Педагогічна практика має великі можливості щодо формування професійно-ціннісних орієнтацій та внутрішньої установки на майбутню професію вчителя технологій. Під час педагогічної практики здійснюється перевірка професійної готовності й придатності до майбутньої педагогічної діяльності, рівня професійно-ціннісних орієнтацій. У процесі педагогічної практики інтенсифікується професійне становлення майбутнього вчителя, його самоосвіта і самовиховання, що нерозривно пов'язано із специфікою самовдосконалення особистості. Прагнення до самовдосконалення ще в студентські роки дозволить учителю постійно удосконалювати і поповнювати свої знання в майбутньому та розкриє перед ним великі можливості в професійній діяльності.

Використані джерела

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Кондратенко Г. Формування професійно-особистісних цінностей майбутнього вчителя музичного мистецтва в контексті компетентісно зорієнтованої освіти / Г. Кондратенко // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – № 12. – 2015. – С. 152-158
3. Паскар В. Особливості формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів початкових класів у процесі фахової підготовки / В. Паскар // Молодь і ринок. – №6 (65), 2010. – С. 89-94
4. Печерська Г.О. Професійні ціннісні орієнтації вчителів / Г.О. Печерська // Збірник наукових праць: Психологічні науки. – Том 2. – Випуск 10 (91), 2013. – С. 252-257

5. Слостенін В.А. Педагогіка [Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В.А. Слостенін, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов [под ред. В.А. Слостенина]. – М. : Издательский центр «Академия», 2013. – 460 с.
6. Федух І.С. Визначення змісту поняття «ціннісна орієнтація» у психолого-педагогічній науці [Електронний ресурс] / І.С. Федух // Психологічні науки: Вісник національної академії Державної прикордонної служби України. – №3, 2011. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi.../cgiirbis_64.
7. Шемигон Н.Ю. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н.Ю. Шемигон. – Харків, 2008. – 23 с.

Belan T., Bobyleva M.

**THE ROLE OF PEDAGOGICAL PRACTICE
IN THE FORMATION OF PROFESSIONALLY VALUED ORIENTATIONS
OF THE FUTURE TECHNOLOGY TEACHERS**

The essence of the concepts of «value orientations» and «professionally valued orientations» is disclosed in the article. The professionally valued orientations of the future technology teacher as a system of personal and pedagogical values, which characterize their attitude to pedagogical activity, to the personality of the student and colleagues, are determined, which allow the future specialist to realize himself in pedagogical activity and achieve a high level of professionalism. It is noted that professionally valued orientations are one of the leading formations of personality, which define its integrity, active social position and readiness for future pedagogical activity. The professionally valued orientations of future technology teachers are highlighted, namely: the value of the culture of work, the value of technical communication, the value of technical thinking, technical imagination, technical creativity, intellectual values, the value of labor discipline, the value of labor, the constructive nature of pedagogical activity, the creative use of professional knowledge. It is proved that pedagogical practice plays an important role in the formation of professionally valued orientations of future technology teachers. It is noted that one of the goals of the pedagogical practice of future technology teachers is to promote the education of professional and personal qualities and the formation of professionally valued orientations of future specialists. The main tasks which assign to students during the period of pedagogical practice are selected, in order to promote the formation of professionally valued orientations of future technology teachers. During the practice students will improve the necessary theoretical knowledge, gain experience of experienced teachers, learn to observe age and individual characteristics of students, borrow experience communicating with students and teachers, start to develop their own learning and educational style. All these contribute to the preparation of a teacher, bring it closer to the future specialty, involve to the values of the pedagogical profession.

Key words: *pedagogical practice, value, value orientations, professionally valued orientations.*

Стаття надійшла до редакції 31.10.2017 р.